

De Kattendoorn als boegbeeld van kalkminnende flora in de bermen van Herstappe

Robert Berten, Halveweg 45, B-3600 Genk.

Inge Nevelsteen, Regionaal Landschap Haspengouw en

Voeren, Daaleinestraat 2, B-3720 Kortesseem.

Kattendoorn groeit in vochtige tot droge, voedselarme graslanden op kalkrijke bodem. In Vlaanderen komt de soort vooral voor op kalkrijke polderdijken en op dijken van kanalen en rivieren. In Zuid - Limburg groeit ze in wegbermen op kalkrijke leemgronden en in kalkhoudende, schrale graslanden. Volgens de Vlaamse en de Limburgse Atlas geldt dit ook voor Tongeren en Herstappe. Begeleidende soorten zijn onder andere Wilde marjolein, Gewone agrimonie, Kleine bevernel, IJzerhard, Vlasbekje en Margriet.

Herstappe koos voor de Kattendoorn (*Ononis spinosa*) als boegbeeld van de typische kalkminnende flora in hun 'grachten'. Het woord 'gracht' betekent in deze streek, waar je geen watervoerende grachten vindt, 'holle weg'. Met een aangepast bermbeheer kan de gemeente haar holle wegen omtoveren tot waardevolle en erg mooie plekjes waar deze zeldzame flora kan groeien en bloeien.

Verwezenlijkingen

Terreinacties

Herstappe is een erg kleine gemeente zonder ambtenaren of technische ploeg en met een erg klein gemeentelijk budget. Door deze beperkingen werden er nog geen acties uitgevoerd. Om deze reden werd in het actieplan de suggestie opgenomen om in Tongeren te lobbyen voor het uitvoeren van een aangepast

maai-beheer in bermen waar de Kattendoorn nog voorkomt. Mensen van Natuurpunt Zuid-oost Limburg lazen deze suggestie en namen ze ter harte.

Monitoring

Voorkomen

Er werd een beroep gedaan op de floristische gegevens van Herstappe en nabije omgeving van de Limburgse Plantenwerkgroep. De oudere gegevens dateren van 1972, 1978 en 1980. In de streek rond Herstappe kwam de Kattendoorn veel voor. Dit geldt voor Widooie (Flikenberg), voor Lauw (Sleiberg en ten westen van Hoogmolen) en voor de wegen naar Thys

en naar Crisnée en voor de Luikerweg te Rutten. In Herstappe nam men de soort in 1978 waar. In 1980 niet meer.

Nadien zijn er in de provincie Limburg in 1987 inventarissen uitgevoerd van al de holle wegen (dus ook van Herstappe en Tongeren). De Kattendoorn trof men aan te Lauw (ten zuiden van Hoogmolen) en te Rutten (weg tussen Herstappe en Diets-Heur), maar niet in Herstappe. De toestand van de Luikerweg was toen wel beter dan nu. De vegetatie van de noordelijke wegkant bestond uit kalkminnende graslandplanten, in mindere mate uit pioniersplanten en uit een grazige kruidlaag. Enkel in het begin van de wegkant trad er een ruderaal en een nitro-

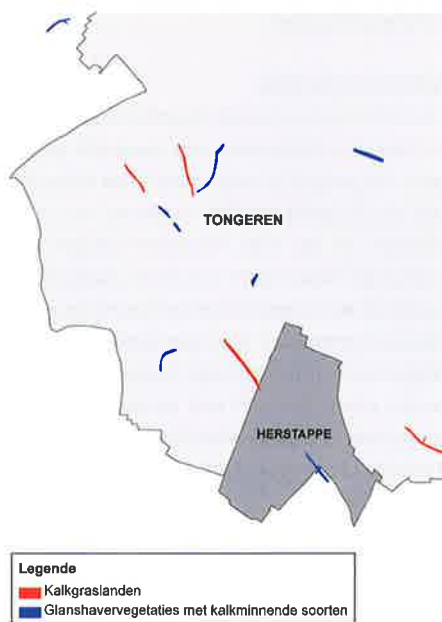

Foto: Inge Nevelsteen

fiele (netels) begroeiing op. De zuidelijke wegkant bevatte voor de helft een ruderaale vegetatie (met twee storten) en voor de andere helft was het een grazige kruidlaag en een begroeiing met kalkminnende planten.

Ook voor het opmaken van de Biologische waarderingskaart werd het gebied integraal gekarteerd. Dat gebeurde in 2000. In figuur 1 worden de kalkgraslanden (hk) en de glanshavervegetaties (met kalkminnende soorten: hu) van Tongeren en Herstappe weergegeven. Men mag ervan uitgaan dat al deze biotopen mits goed beheerd geschikt zijn voor Kattendoorn.

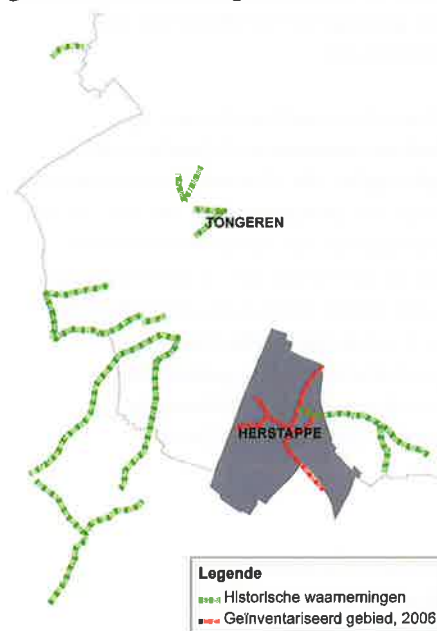

Figuur 1. Potentieel gebied waar Kattendoorn kan voorkomen. Dit zijn kalkgraslanden en glanshavervegetaties met kalkminnende soorten.

Nog recenter zijn er inventarisaties gebeurd, namelijk in 2004 en in 2006. Een plaatsbezoek in 2006 gaf aan dat de wegkanten van de Luikesteenweg tot aan de zijweg naar de kapel begroeid waren met Grote brandnetel, Kleefkruid en Gewone vlier, dus een ruderaale, nitrofiële vegetatie. In het tweede deel (dat ligt in Tongeren) zijn er minder Brandnetels en zijn er meer grazige en kalkminnende vegetaties. Het zijn planten als Wilde marjolein, IJzerhard, Gewone agrimonie, Beemdkroon, Goudhaver, Kandelaartje, Geel walstro, Kleine pimpernel en Kleine bevernel die men hier vindt als begeleidende soorten. Evenwel komt de Kattendoorn hier ook niet voor. De verspreiding van de oude waarnemingen en de locatie van het recent onderzochte gebied worden in figuur 2 gegeven.

Kansen en knelpunten

De wegbermen van Herstappe hebben de mogelijkheid om een kalkminnende vegetatie te dragen. Dit houdt wel in dat de ruderaale vegetatie teruggedrongen wordt door maaien, gekoppeld aan de afvoer van het maaisel. De bermen in Herstappe zijn erg vervuurd door inspoeling van nutriënten vanuit de aangrenzende akkers. Intensief maaien en afvoeren is goed om de bodem terug te verarmen als daar-

Figuur 2. Ligging van de holle wegen in Herstappe waar Kattendoorn aangetroffen werd. Zowel de historische waarnemingen uit 1972, 1978 en 1980 als het recent onderzochte gebied worden op het kaartje weergegeven.

naast maatregelen genomen worden om de nutriënteninspoeling af te remmen, anders is het dweilen met de kraan open. Een vrij eenvoudige oplossing is om de schouders van de holle weg niet meer intensief te bewerken. Landbouwers kunnen hiervoor financieel gecompenseerd worden via een beheerovereenkomst van de Vlaamse Landmaatschappij.

Conclusie

Kattendoorn komt niet meer voor in Herstappe, maar mits geschikt beheer is er de mogelijkheid dat de plant (of andere soorten van de typische kalkminnende flora) terug zal (zullen) verschijnen. Het is wenselijk dat de aansluitende gemeenten Tongeren en Crisnée eveneens een aangepast (maai)beheer uitvoeren.

Referenties

- BERTEN, R., 1993. Limburgse plantenatlas (Pteridofyten en Spermatofyten) 4 delen. LISEC, LIKONA, provincie Limburg, 1370 pp.
- BERTEN, R. & L. GORA, 2002. Evolutie van het plantenbestand in de provincie Limburg, Rode lijst van planten en plantengemeenschappen in Limburg. Rapport van het Instituut voor Natuurbehoud, Brussel, 161 pp.
- LAMBINON, J., J.-E. DE LANGHE, L. DELVOSALLE & J. DUVIGNEAUD, 1998. Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden (Pteridofyten en Spermatofyten). Nationale Plantentuin van België, Meise, 972 pp.
- NEVELSTEEN, I., (ed.) 2008. ACTIEPLAN HERSTAPPE. Kattendoorn. (nr. 19). Een uitgave van de provincie Limburg, D/2007/5857/59, 75 pp.
- PAELINCKX, D., G. AMEEUW & R. BERTEN (in voorbereiding). Biologische Waarderingskaart van België. Kaartbladen 33 en 41.
- VAN LANDUYT, W., I. HOSTE, L. VANHECKE, P. VAN DEN BREMT, W. VERCRUYSE & D. DE BEER, 2006. Atlas van de flora van Vlaanderen en het Brussels Gewest. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Nationale Plantentuin van België en Flo.wer, 1007 pp.

Summary

The municipality of Herstappe adopted the piny restharrow (*Ononis spinosa*). To bring back this plant to the municipality, road verges have to be managed properly. As Herstappe is a very small community, with limited means, the city of Tongeren was asked to manage the verges in Herstappe.